

maakt ruimte voor onderwijs

MODULEHANDLEIDING

GRAMMATICA 6

Inleiding	2
Doelgroep	2
Rubriekenoverzicht	3
De rubrieken toegelicht	5
Rubriek A: Zelfstandig naamwoord	5
Rubriek B: Werkwoord	5
Rubriek C: Lidwoord	6
Rubriek D: Bijvoeglijk naamwoord	6
Rubriek E: Persoonsvorm	6
Rubriek F: Onderwerp	7
Rubriek G: [Zinsdeel]	7
Rubriek H: [Telwoord]	7
Rubriek I: [Voorzetsel]	8
Rubriek J: [Voegwoord]	8
Achtergrondinformatie	9

Inleiding

Numo is een online leermiddel waarmee leerlingen de basisvaardigheden van Nederlands, rekenen/wiskunde, Engels en Duits adaptief kunnen oefenen tot ze het beoogde niveau hebben bereikt.

Adaptief betekent dat het programma zich automatisch aanpast aan het oefengedrag van leerlingen. Is een leerling goed in een vaardigheid, dan gaat hij er met sprongen doorheen. Bij onderdelen waarmee hij moeite heeft, staat het programma langer stil. De leerling krijgt dan extra oefeningen en meer feedback.

Numo kan teruggrijpen op oefenstof van groep 6 van de basisschool. Een leerling die uitblinkt in een vaardigheid, kan doorgaan met oefenen tot 3F- of zelfs 4F-niveau. Dat is de grote kracht van adaptieve software!

Doordat leerlingen met Numo de basisvaardigheden eigen maken, heb jij als docent meer tijd voor andere, leuke dingen, zoals individuele begeleiding, thema-opdrachten, interactieve werkvormen, oefenen met schrijfvaardigheid, projecten rondom rekenen, debatteren en literatuur.

Doelgroep

Grammatica 6 is bedoeld voor groep 6 van het basisonderwijs. Het programma kan – wanneer er sprake is van achterstand - vanzelfsprekend ook gebruikt worden voor leerlingen in hogere groepen van het gewone of speciale onderwijs. Het programma is geschikt voor groepen waarin niveaueverschillen bestaan. Het kan zowel gebruikt worden door leerlingen die nog veel fouten maken in het toepassen van Grammatica als door leerlingen die op dit gebied al gevorderd zijn. De hoeveelheid oefenstof die op basis van de diagnostische toets geselecteerd wordt is voor deze groepen verschillend in omvang. De doelgroep is dus breed. Het programma is bovendien geschikt voor zowel allochtone als niet-allochtone leerlingen. Voor leerlingen die nog moeite hebben met lezen zijn de uitlegschermen ingesproken door een natuurlijke stem.

In veel oefeningen van Grammatica groep 6 wordt – als een leerling een fout maakt – specifieke feedback gegeven, vaak voorzien van een hint, waarna hij nog een of meer keer mag proberen het te doen. De leerling kan vaak ook tussendoor een Tip opvragen en kan altijd de uitlegschermen en spiekschermen raadplegen.

Rubriekenoverzicht

Rubriek	Oefening	Omschrijving van de activiteit
Sprongtoetsen	1 Rubriek A t/m C 2 Rubriek D t/m E 3 Rubriek A t/m F	
A zelfstandig naamwoord	1 Zelfstandige naamwoorden 2 Tien abstracte woorden 3 Zelfstandig naamwoord typen 4 Enkelvoud of meervoud 5 Zelfstandig naamwoord 6 Oeps, foutje van oma 7 Zelfstandig naamwoord in zin	In het plaatje knippert iets. Wat is dat? Kies het juiste woord. Wijs tien abstracte woorden aan. Luister en kijk goed. Typ het woord. Wijs de rij aan waar dit woord in hoort. Lees de vraag, lees de antwoorden en klik op het goede antwoord. Je ziet een tekst. Wijs alle zelfstandige naamwoorden aan. Lees de vraag, lees de antwoorden en klik op het goede antwoord.
B hele werkwoord (infinitief)	1 Wat doen deze dieren 2 Werkwoorden typen 3 Welk woord is een werkwoord 4 Tien werkwoorden 5 Werkwoorden in zinnen 6 Hele werkwoord koppelen 7 Werkwoord of zelfstandig naamwoord 8 De woonbootfiets 9 Werkwoorden	In het plaatje knippert iets. Wat is dat? Kies het juiste woord. Luister en kijk goed. Typ het woord. Eén van de vier woorden is een werkwoord. Klik op dat woord. Wijs tien werkwoorden aan. Lees de vraag en kies het goede antwoord. Koppel het hele werkwoord aan deze werkwoordsvormen. Lees de vraag, lees de antwoorden en klik op het goede antwoord. Wijs in deze tekst de werkwoorden aan. Lees de vraag, lees de antwoorden en klik op het goede antwoord.
C lidwoord	1 De-woorden en het-woorden 2 De vos en de druiven 3 Lidwoord of geen lidwoord 4 Lidwoorden	Wijs de rij aan waar dit woord in hoort. Wijs in een tekst de lidwoorden aan. Lees de vraag en kies het juiste antwoord. Lees de vraag, lees de antwoorden en kies het goede antwoord.
D bijvoeglijk naamwoord	1 Tien bijvoeglijke naamwoorden 2 Twee vormen 3 Trappen invullen 4 Zinnen over de natuur 5 Steken en prikken 6 Bijvoeglijke naamwoorden	Wijs tien bijvoeglijke naamwoorden aan. Vul de juiste vorm van het bijvoeglijk naamwoord in. Vul de juiste vorm van het bijvoeglijk naamwoord in. Wijs in elke zin een bijvoeglijk naamwoord aan. Wijs alle bijvoeglijke naamwoorden aan. Lees de vraag, lees de antwoorden en klik op het goede antwoord.
E persoonsvorm	1 Nu of toen 2 Persoonsvorm aanwijzen 3 Persoonsvorm stap voor stap 4 Persoonsvorm invullen 5 Persoonsvorm herkennen 6 In de achtbaan 7 Persoonsvorm	In welke rij hoort deze zin? Klik op de juiste rij. Wijs in elke zin de persoonsvorm aan. Beantwoord de vragen en vind de persoonsvorm. Vul de juiste persoonsvorm in. Beantwoord de vragen en vind de persoonsvorm. Wijs alle persoonsvormen aan in deze tekst. Lees de vraag, lees de antwoorden en kies het goede antwoord.
F onderwerp	1 Over wie of wat 2 Onderwerp vinden stap voor stap 3 Vooraan of niet vooraan 4 Onderwerp afbakenen 5 Hulphonden 6 Onderwerp kiezen	Typ het onderwerp waar de zin over gaat. Lees de vraag, lees de antwoorden en klik op het goede antwoord. Let op de plaats van het onderwerp. In welke rij hoort deze zin? Sleep de haken naar de juiste plaats. Wijs alle onderwerpen aan in de tekst. Lees de vraag, lees de antwoorden en kies het goede antwoord.

G [zinsdeel]	1 Persoonsvorm in zin plaatsen 2 Verdeel in zinsdelen 3 Juiste verdeling kiezen	Sleep de persoonsvorm naar de juiste plaats in de zin. Verdeel de zin in zinsdelen. Lees de vraag, lees de antwoorden en kies het goede antwoord.
H [telwoord]	1 Hoofd of rang 2 Soorten telwoorden	Klik op de rij waar dit woord in hoort. Lees de vraag en kies het juiste antwoord.
I [voorzetsel]	1 Voorzetsel in zin 2 Tien voorzetsels 3 Een ijskoude nacht	Kies het voorzetsel dat in de zin past. Wijs de voorzetsels aan. Wijs alle voorzetsels aan in de tekst.
J [voegwoord]	1 Zinnen koppelen 2 Verband kiezen 3 Redder in de nood	Kies het goede vervolg uit de lijst. Kies het voorzetsel dat in de zin past. Wijs alle onderwerpen aan in de tekst.

De rubrieken toegelicht

Grammatica 6 behandelt alle woordsoorten en zinsdelen die volgens Meijerink c.s. en de SLO in groep 6 van het basisonderwijs geleerd moeten worden. De onderwerpen zijn:

- Zelfstandig naamwoord
- Hele werkwoord (infinitief)
- Lidwoord
- Bijvoeglijk naamwoord
- Persoonsvorm
- Onderwerp
- Zinsdeel
- Telwoord
- Voorzetsel
- Voegwoord

Rubriek A: Zelfstandig naamwoord

De meeste leerlingen zullen al eerder van een zelfstandig naamwoord gehoord hebben, bijvoorbeeld bij het onderdeel spelling. Zelfstandige naamwoorden zijn woorden voor mensen, dieren en dingen: *directeur, poes, tafel*. Dat zijn concrete, tastbare woorden die verwijzen naar iets of iemand die je kunt aanraken. Maar er bestaan ook zelfstandige naamwoorden die verwijzen naar abstracte dingen, die je niet kunt aanraken: *liefde, oorlog, pandemie*. Ook namen zijn altijd zelfstandige naamwoorden. Een zelfstandig naamwoord kun je bovendien herkennen aan het lidwoord dat er in veel gevallen voor staat, of voor *kán* staan. Daarnaast hebben zelfstandige naamwoorden meestal een enkelvoud en een meervoud.

Rubriek A bestaat uit zeven oefeningen met zeven verschillende oefenvormen. Er wordt in deze rubriek geoefend met het herkennen van afzonderlijke zelfstandige naamwoorden en zelfstandige naamwoorden in de context van zinnen.

Rubriek B: Werkwoord

De meeste leerlingen hebben al geleerd wat een werkwoord is, bijvoorbeeld bij het onderdeel 'werkwoordspelling'. Werkwoorden geven aan wat iets of iemand doet. Ze hebben veel verschillende vormen. Als je er ik, jij, hij, wij voor zet, dan krijg je steeds een andere vorm. In het woordenboek staat meestal alleen het hele werkwoord. Dat is het hoofdwoord. De andere vormen moet je zelf afleiden. Sommige werkwoorden zijn onregelmatig. Een voorbeeld is het werkwoord 'zijn'. Daar kun je van maken: ik ben, jij bent, wij zijn, hij was, zij waren, ik ben geweest.

Rubriek B bestaat uit negen oefeningen met zes verschillende oefenvormen. Er wordt geoefend met het herkennen van hele werkwoorden en van werkwoordsvormen, zowel los van de context als in de context van een zin of tekst. Een belangrijk onderdeel van de stof is dat je niet altijd aan het woord *zélf* kunt zien bij welke woordsoort het hoort. Soms moet je daarvoor kijken naar de zin waarin het gebruikt is, bijvoorbeeld bij:

- De rekken in de winkel hangen vol met kleren.
- Ik moest flink rekken om bij die snoeptrommel te komen.

Rubriek C: Lidwoord

Ook het lidwoord is bij de meeste leerlingen waarschijnlijk wel bekend. Het herkennen van een lidwoord is echter niet altijd zo eenvoudig. Er zijn drie lidwoorden: *de*, *het*, *een*. Ze horen altijd bij een zelfstandig naamwoord. Vaak staan lidwoord en zelfstandig naamwoord direct naast elkaar, maar er kunnen ook andere woorden tussen staan. Het woordje *de* is altijd een lidwoord. Maar bij het moet je opletten. Dat is alleen een lidwoord als het bij een zelfstandig naamwoord hoort. Bij *een* moet je ook goed opletten. Dat is alleen een lidwoord als je het uitspreekt als /un/. Er ligt dan geen klemtoon op.

In plaats van *de* of *het* kun je meestal ook het lidwoord *een* gebruiken. Wat is het verschil? Kijk naar deze zinnen:

De poes springt weer op het aanrecht.

Het poesje is pas zes weken oud.

Een poes wil graag geaaid worden.

Weet je bij zin 1 en 2 over welke poes het gaat? Waarschijnlijk wel: het is jullie poes, het is de poes, het poesje, een bepaalde poes. *De* en *het* zijn bepaalde lidwoorden. Weet je bij zin 3 over welke poes het gaat? Dat hoeft niet: zin 2 is een algemene uitspraak over alle poezen, niet alleen over een bepaalde poes. We zeggen daarom: *een* is een onbepaald lidwoord.

Rubriek C bestaat uit vier oefeningen met drie verschillende oefenvormen. Er wordt geoefend met het onderscheiden van *de*-woorden en *het*-woorden en met het herkennen van woorden die wel of geen lidwoord zijn. De opgaven in de laatste oefening zijn *alleen* gericht op het herkennen van de lidwoorden tussen drie andere woorden. Er komen geen telwoorden of voornaamwoorden in voor.

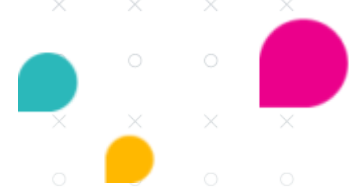
Rubriek D: Bijvoeglijk naamwoord

Een bijvoeglijk naamwoord noemt een kenmerk of eigenschap van een zelfstandig naamwoord. Het staat voor het zelfstandige naamwoord, of een stukje verderop.

Met een bijvoeglijk naamwoord kun je vergelijken. Je noemt dat de trappen van vergelijking. Je maakt ze meestal door *-er* of *-st* achter het woord te zetten en soms nog iets meer te veranderen. Bijzondere (onregelmatige) trappen van vergelijking zijn: *goed-beter-best*, *graag-liever-liefst*, *veel-meer-meest*, *weinig-minder-minst*.

Bijvoeglijke naamwoorden hebben meestal een vorm zonder *-e* en een vorm met *-e*: groot/grote, mooi/mooie, maar het trekt zich niets aan van enkelvoud of meervoud. De vorm zonder *-e*, gebruik je alleen als het bijvoeglijk naamwoord *verderop* staat: het huis is groot, of als *achter* het bijvoeglijk naamwoord een *het*-woord staat waar het woordje *een* bij hoort: een groot huis.

Rubriek D bestaat uit zes oefeningen met vijf verschillende oefenvormen. Er wordt geoefend met het herkennen van een bijvoeglijk naamwoord tussen drie andere losse woorden, met het intypen van de juiste vorm van een bijvoeglijk naamwoord, het aanwijzen van bijvoeglijk naamwoorden in een zin of in een tekst. De laatste oefening gaat over het herkennen van een bijvoeglijk naamwoord als los woord en in de context van een zin.

Rubriek E: Persoonsvorm

Werkwoorden geven aan wat iets of iemand doet. Ze hebben veel verschillende vormen. De meeste van die vormen kunnen *persoonsvorm* zijn. Persoonsvormen zijn *vervoegde* werkwoorden. Ze hebben hetzelfde getal als het onderwerp: allebei enkelvoud of allebei meervoud.

Als er maar één werkwoord in de zin staat, is dat altijd een persoonsvorm. Zijn er meer werkwoorden, dan is er één daarvan de persoonsvorm. Er zijn *twee manieren* om die persoonsvorm te vinden:

1. Maak van de zin *een vraag* waarop je met ja of nee kunt antwoorden. De persoonsvorm komt dan *voorop* te staan.
2. Zet de zin in *een andere tijd*. Het werkwoord dat *verandert* is de persoonsvorm.

Soms staan er twee of meer persoonsvormen in een zin. Om de te vinden kun je het beste de hele zin óf een deel van de zin in een andere tijd zetten. De werkwoorden die *veranderen*, zijn persoonsvormen.

Rubriek E bestaat uit zes oefeningen met zes verschillende oefenvormen. Begonnen wordt met een oefening over de tijden. Vervolgens wordt geoefend met het opsporen van persoonsvormen. Eerst stap voor stap: welke werkwoorden zie je? Wat gebeurt er als je de zin vragend maakt of als je de tijd verandert. Aan de orde komt ook dat de vorm die het hele werkwoord heeft, gebruikt kan worden als persoonsvorm. In de laatste oefening bestaat een deel van de opgaven uit vier zinnen waarbij de vraag is in welke zin de persoonsvorm is onderstreept. Een ander deel van de opgaven bestaat uit telkens vier zinnen waarin hetzelfde woord onderstreept is (bijvoorbeeld 'bakken') en moet worden gekozen in welk van deze zinnen dat woord een persoonsvorm is.

Rubriek F: Onderwerp

De meeste zinnen hebben een onderwerp: ze *gaan* ergens over. Over een of meer *mensen*, over een *dier*, over een *ding*, enzovoort. Vaak weet je al meteen waar de zin over gaat. Maar om het *zeker* te weten gebruik je de volgende vraag: WIE (of wat) + werkwoord(en). Het *antwoord* op die vraag is het onderwerp. Een onderwerp kan kort of lang of zelfs héél lang zijn.

Rubriek F bestaat uit zes oefeningen met vijf verschillende oefenvormen. Begonnen wordt met het intuïtief vaststellen wat het onderwerp van een zinnetje is en dat intypen. Vervolgens wordt geoefend met de meer technische manier van het opsporen van een onderwerp. Eerst stap voor stap: welke werkwoorden zie je? Welke vraag stel je? Wat is het antwoord op die vraag? Verder moet het onderwerp in een zin worden afgebakend en moeten onderwerpen in een tekst worden aangewezen. In de laatste oefening bestaan de opgaven telkens uit een zin waarin vier woorden of woordgroepen onderstreept zijn. De vraag is in wat het onderwerp is.

Rubriek G: [Zinsdeel]

Zinnen kun je verdelen in zinsdelen. Een zinsdeel bestaat uit een of meer woorden die bij elkaar horen. De zinsdelen hebben een *naam*, bijvoorbeeld 'onderwerp'. Het benoemen van die zinsdelen noemen we ontleden. De woorden die samen vóór de persoonsvorm kunnen staan, zijn samen één zinsdeel.

Zinnen beginnen bijna altijd met een hoofdletter en eindigen met een afsluitteken. In vraagzinnen staat de persoonsvorm vaak *vooraan*. In gewone zinnen staat de persoonsvorm op de tweede plaats. Er staat dus één zinsdeel voor en de andere zinsdelen komen er achter. De volgorde van de zinsdelen kun je veranderen. Je ziet dan welke woorden bij elkaar horen en wat aparte zinsdelen zijn.

In rubriek G wordt geoefend met het indelen van zinnen in zinsdelen. Deze rubriek bestaat uit drie oefeningen. De stof komt niet aan de orde in de sprongtoetsen en verschijnt zodra de laatste sprongtoets is gehaald.

Rubriek H: [Telwoord]

Hoofdtelwoorden gebruik je als je *telt* of een *hoeveelheid* aangeeft. Bijvoorbeeld: *één, twee, drie, vijftien euro, honderd lolly's*. *Rangtelwoorden* gebruik je als je een *volgorde* aangeeft. Ze eindigen op *-de* of *-ste*. Voorbeelden: *hij finishte als eerste, het is de dertiende mei, zij was de honderdste bezoeker*.

'Een' is een lastig woord, want het kan een telwoord of een lidwoord zijn. Het lidwoord 'een' spreek je uit als 'un' en gaat niet over een aantal. Het telwoord 'een' spreek je uit met een lange /ee/ en dat gaat wél over een aantal.

De stof van deze rubriek wordt beperkt tot deze twee soorten telwoorden. Er zijn twee oefeningen met verschillende oefenvormen. De stof komt niet aan de orde in de sprongtoetsen en verschijnt zodra de laatste sprongtoets is gehaald.

Rubriek I: [Voorzetsel]

Woordjes die je vóór 'het huis' kunt zetten, zijn meestal voorzetsels:

op het huis, bij het huis, naast het huis, tegen het huis, over het huis, in het huis. Een voorzetsel geeft meestal een *plaats*, een *tijd* of een *richting* aan. Het is nooit alléén een zinsdeel, maar altijd samen met andere woorden.

Voorzetsels kunnen ook achter het woord staan. Ze geven dan een *beweging* aan. Vaak staat er ook een *werkwoord* bij dat over bewegen gaat.

Het leren herkennen van voorzetsels beslaat drie oefeningen met verschillende oefenvormen. De stof komt niet aan de orde in de sprongtoetsen en verschijnt zodra de laatste sprongtoets is gehaald.

Rubriek J: [Voegwoord]

Met de behandeling van het voegwoord gaan we in de richting van de samengestelde zinnen. Voegwoorden voegen woorden of *zinnen* aan elkaar en geven ook een verband aan.

Langere zinnen kunnen uit twee of meer zinnen bestaan. We noemen dat dan samengestelde zinnen. De kortere zinnen zijn vaak aan elkaar gevoegd met een voegwoord. Dat voegwoord staat altijd aan het begin van een van beide zinnen. Voegwoorden die in deze rubriek aan de orde komen zijn: *en, of, maar, dus, terwijl, toen, nadat, voordat, want, omdat*. We beperken de verbanden hier tot: opsomming, keuze, tegenstelling, conclusie, tijd, reden.

Er zijn drie oefeningen die gericht zijn op het herkennen van voegwoorden en het aangeven van een verband. De stof komt niet aan de orde in de sprongtoetsen en verschijnt zodra de laatste sprongtoets is gehaald.

Achtergrondinformatie

Vanwege de zorg over het kennisniveau van taal en rekenen formeerde het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen een Expertgroep Doorlopende Leerlijnen Taal en Rekenen. Deze expertgroep (commissie Meijerink) kreeg als opdracht om te adviseren wat leerlingen op het gebied taal en rekenen moeten kennen en kunnen op verschillende momenten in hun onderwijs carrière. Het resultaat is beschreven in het rapport 'Over de drempels met taal en rekenen' (2008). In advies formuleert de Expertgroep:

- 'doorlopende leerlijnen' die ervoor zorgen dat het onderwijsresultaat van de ene sector naadloos aansluit op dat van de andere;
- 'referentieniveaus' met beschrijvingen van kennis en vaardigheden die leraren houvast bieden voor het bepalen, volgen en stimuleren van de ontwikkeling van leerlingen.

Het advies bestaat uit een hoofdrapport en voor zowel taal als rekenen een deelrapport. De rapporten zijn te downloaden vanaf de site van de Stichting Leerplanontwikkeling (www.slo.nl).

Drempels en domeinen

Het rapport van de Expertgroep Meijerink geeft aan wat leerlingen op belangrijke momenten in hun schoolloopbaan moeten kennen en kunnen. Deze belangrijke momenten worden ook wel 'drempels' genoemd en behelzen de overgangen tussen basisonderwijs, vmbo, mbo, vwo, hbo en universiteit. Als leerlingen deze drempels makkelijker kunnen nemen, hebben ze meer kans op een optimale schoolloopbaan. Om ze hierbij te helpen, heeft de Expertgroep beschrijvingen van vier niveaus geformuleerd: 1F, 2F, 3F en 4F. Deze niveaus beschrijven de kennis en vaardigheden die de leerlingen op de drempelmomenten moeten beheersen.

Niveau	Fundamentele kwaliteit	Drempel
1F	Eind primair onderwijs	Van po naar vo
2F	Eind vmbo	Van vo fase 1 naar vo fase 2 / van vmbo naar mbo
3F	Eind mbo-4 en havo	van vo en mbo naar hbo
4F	Eind vwo	van vo naar wo

In het rapport Over de drempels met taal onderscheidt de Expertgroep vier domeinen: (1) mondelinge taalvaardigheid, (2) lezen, (3) schrijven en (4) taalbeschouwing (grammatica) en taalverzorging. Het referentiekader Nederlandse taal voor het domein begrippenlijst en taalverzorging op de basisschool is door de SLO uitgewerkt in een rapport Leerstoflijnen begrippenlijst en taalverzorging. Eveneens te downloaden vanaf de site van de SLO.

De stof van Grammatica groep 6 valt onder domein 4, taalbeschouwing. Naast Grammatica groep 6 heeft Kurve programma's ontwikkeld voor het leren van spelling algemeen, werkwoordspelling en interpunctie. Met deze vier programma's bestrijken we domein 4 dus geheel.